

Mohammed

Våren 2000 kommer Mohamed, en somalier på 35 år, for første gang til Haugen sosialsenter i Oslo. Han har med seg en norskktalende bekjent, og sier han ønsker hjelp til livsopphold og bolig. Sosialkonsulenten Astri stiller noen spørsmål for å kartlegge Mohameds situasjon.

Han kom til Norge i 1998 og var først ett og et halvt år i asylmottak, mens han ventet på oppholdstillatelse og deretter avtalt bosetting. Han ble bosatt i Aurskog kommune, men dro etter bare noen måneder til Oslo. Her har han folkeregistrert seg og bodd 3 måneder på hybelen til en kamerat. Han har hørt at han kan få sosialhjelp i Oslo hvis han har oppholdt seg her i minst 3 måneder. Han har ikke funnet arbeid og har levd av å låne penger fra andre. Han står på venteliste på norskkurs ved Rosenhoff og har søkt familieforening med kone og barn i Somalia.

Før syntes Astrid at slike henvendelser var vanskelige og vonde å håndtere. De verdiene hun som sosialarbeider og ansatt i sosialtjenesten pleier å argumentere med synes irrelevante for mennesker i Mohameds situasjon. Henvendelsene fra slike "selvbosettere" og "sekundærbosettere" økte kraftig de siste 8-9 årene. Sosialtjenesten henvendte seg flere ganger til Rådhuset og ba om retningslinjer, uten å få svar. Fylkesmannen fortvilte også over den økende mengden klagesaker, og inviterte til slutt sosialtjenesten og Utlendingsdirektoratet (UDI) til et dagsseminar. Seminaret forløp ubemerket, ingenting kom ut i media og ingenting ble formalisert. Resultatet var likevel betydelig. Det førte til utvikling av praksisrutiner og en felles forståelsesplattform. Astri benytter nå i større grad en regelorientering, og synes det forbedrer håndteringen for begge parter.

På ny samtale med tolk får Astri vite at Mohamed hadde en 1-roms leilighet i Aurskog med kjøkken og bad, han gikk på kombinert norskopplæring og praksis som renholder på et sykehjem. Han mener at det var for ensomt der, han ønsker et liv i mer kontakt med somalisk kultur for seg og sin familie enn han kan i Aurskog. Astri sier at i Aurskog hadde han bolig og tiltak, noe som vil gjøre ham raskere selvhjulpen der enn i Oslo. Mohamed vil ikke reise tilbake. Søknaden hans blir avslått under henvisning til at han har oppnådd minimal grad av tilknytning til Oslo i form av bolig og sysselsetting, og at det i hans tilfelle heller ikke er åpenbart urimelig å avslå. Mohamed klager på avslaget. Sosialsenteret opprettholder avslaget. Klagen sendes raskt til Fylkesmannen som prioriterer slike saker. Allerede etter en måned kommer svaret. Mohamed får ikke sosialhjelp til å etablere seg i Oslo.

Sosialsenteret hører ikke mer fra Mohamed før i august 2002. Han viser frem et vedtak fra UDI hvor han er innvilget familieforening med kone og fem barn. Han ønsker hjelp til bolig og livsopphold for seg og familien når de kommer. Han har vært i Oslo hele tiden og klart seg selv ved å jobbe. Han bor fortsatt på hybelen til en kamerat. Han har ikke noe arbeid eller penger nå. Han måtte si opp jobben da han i sommer dro til Etiopia og var sammen med familien der i 3 måneder. Hans utlendingspass forbyr ham å reise til Somalia. Familien er nå i Etiopia og venter på billetter.

Astri diskuterer forespørselen med sin leder. De blir raskt enige om at Mohamed må henvises til å ordne mest mulig selv. Han har åpenbart ressurser siden han har klart seg i Oslo i to år uten sosialhjelp. Utlendingsloven stiller ikke noe krav om forsørgelsesevne ved familiegjenforening for mennesker med opphold på humanitært grunnlag. Men prinsippet i lov om sosiale tjenester om at sosialhjelpssøkere har plikt til utnytte alle andre muligheter før det søkes sosialhjelp gjelder for alle.

Mohamed bør vente med å få familien til Norge til han har funnet arbeid og selv har spart opp penger til å leie en bolig. Astrid sier dette til Mohamed. Mohamed er ikke enig. Da han søkte om familiegjenforening hadde han verken inntekt eller bolig. Han har fått innvilget familiegjenforening og det er sosialsenterets plikt å hjelpe ham nå. Astrid sier at det vil ta tid både for bydelen og for Mohamed selv å finne stor nok bolig, derfor vil hun ringe UDI for å høre om det er mulig å få utsatt familiegjenforeningen. Da samler Mohamed sammen papirene sine og går.

Fredag ettermiddag en måned senere dukker Mohamed opp med kone, 5 barn og bagasje på sosialsenteret. Familien fyller nesten hele venterommet, barna krabber høyt og lavt mens de skriker og roper. Mohamed gir beskjed i skranken at sosialsenteret må skaffe ham og familien et sted å være. Astri tilkalles. Mohamed har hentet familien sin på Gardermoen i dag, de tok taxi derfra rett til sosialsenteret. Astri sier til Mohamed at hun ikke kan gjøre noe nå. Kontoret stenger snart, men de kan få time på mandag. Over helgen må de selv finne en løsning. Mohamed sier at han ikke kan skaffe dem noe sted å være, de er alt for mange. Han og familien vil sitte her inntil de har fått et sted å bo.

Astris sjef er ikke tilsted i dag. Kontorets jurist fungerer i hennes sted, og må i all hast settes inn i saken. Han går ut på venterommet for å snakke med Mohamed. Mohamed nekter å svare på flere spørsmål, men står steilt på sitt. Skrankepersonalet, Astri og juristen er stresset og frustrerte. De deler oppfatningen om at Mohamed bruker familien og barna som pressmiddel til å få den hjelp han ønsker, men det er vanskelig å raskt bli enige om hva de skal gjøre. Det virker rimelig å la Mohamed prøve å finne en midlertidig løsning selv, iallefall over helgen. Likevel er det vanskelig å la være å gjøre noe. Politiet vil ikke like å bli tilkalt for å tvinge familien ut på gaten uten noe sted å henvise dem til. Etter stengetid bestilles det derfor 3 rom på Deichmansgate hospits.

Mohamed kommer på time for å utrede hva han og familien trenger. Nå benyttes en av bydelens minoritetsrådgivere fra Somalia, i en tre-veis dialog. En rutinemessig sjekk av siste likning avdekker at Mohamed tjente over 400.000 i 2001. Han forteller at han hadde to vaskejobber. Pengene er brukt på familie og reiser. Han har flere barn som fortsatt bor i Somalia og som han må forsørge. Han har også betalt for reiser fra Norge og Somalia til Etiopia, slik at han og familien kan møtes. Minoritetsrådgiveren kommenterer smilende at Mohamed oppfostrer mange sønner til å kjempe i borgerkrigen i Somalia.

Astri tenker at pengene han har tjent kunne blitt brukt til å skaffe en bolig og innbo i Norge. Hadde han ikke vært borte fra Norge så mye, ville han fortsatt hatt jobb. Mohamed har trolig en eller flere koner til i Somalia. Han er tydelig flink til å ta seg av familien sin, han oppfylder forpliktelser i Somalia gjennom en målrettet kombinasjon av

arbeid og sosialhjelp. Hadde han prioritert livet i Norge, ville han trolig klart seg uten sosialhjelp. Astri sier ikke noe av dette. Tiden brukes til å utrede de mange tingene familien trenger her og nå. Så lenge de ikke har noen midler selv, må de få sosialhjelp til det mest nødvendige.

Etter en måned på hospits til en pris av kr. 36.000, finner sosialsenteret en stor 4-roms leilighet, som familien flytter inn i. De får kontantdepositum på kr. 30.000, stønad til husleie på kr. 10.000 og kr. 9.640 til livsopphold. De får og kr. 30.000 til hvitevarer, møbler, innbo og klær. Mohamed blir bedt om å forsøke å få seg ny jobb så fort som mulig. Han forteller at kona er gravid igjen. Hun er ikke frisk, har underlivsplager og vondt for å gå og ber seg fritatt fra norskkurs med gratis barnepass.

Astri spør om Mohamed har tenkt på familieplanlegging. Nei, det har han ikke, han vet ikke noe særlig om prevensjon. Han vet heller ikke om andre somaliere som bruker det, dette regnes som en privatsak. Astri formaner Mohamed til å vurdere sterilisering eller prevensjon for seg selv eller kona av hensyn til fremtiden til de barna han allerede har. Det å oppdra barn i Norge krever mye mer innsats og materielle ressurser enn han er vant til. Hun håper og at han vil tenke på sine døttres helsetilstand, og la være med å omskjære dem.

To måneder senere leverer Mohamed fornyet sosialhjelpssøknad om livsopphold, husleie, og ekstra til barnevogn og mer klær. Han sier at han har fått vaskejobb, og første lønning på netto kr. 12.000. Astri sier flott, nå kan han selv betale sitt livsopphold og deler av husleia. Men nei, han har brukt hele lønningen til "havala"- et slags kontor for pengesendinger til Somalia. Mens familien oppholdt seg i Etiopia, utbetalte det kr. 15.000,- til familiens utgifter til mat, boutgifter, visum, registreringsavgifter, vaksiner, papirer og eskorte. Astrid sier at han ved å bruke pengene sine på gjeld istedenfor livsopphold og bolig har brutt sin plikt som søker. Mohamed svarer at han ønsket å betale sin gjeld, "havala"-systemet er svært viktig for somaliere. Astri sier det er noe han selv velger, men da reduseres sosialhjelpen. Barnevogn og ekstra klær avslås, og livsoppholdet reduseres i to måneder.

Mohameds kone får sitt barn i mars. Familien informeres om at de i april og mai forventes å være selvhjulpne gjennom Mohameds arbeidsinntekt og konas fødselsengangsstønad på kr. 32.000 fra trygdekontoret. Sosialsenteret hører ikke noe fra Mohamed før i august. Da kommer han med et varsel om tvangsfravikelse fra leiligheten for skyldig husleie på kr. 40.000,- for perioden april-juli. Han sier at han har vært sykemeldt fra jobben siden mai fordi han har så mye å bekymre seg over, både med familien i Norge og med resten av familien i Somalia, og hans moren ble syk og døde.

Astri ser at Mohamed har hatt månedlige utbetalinger av sykepengene på kr. 12.000 netto, og i tillegg fikk han feriepenge på over 30.000 kr. Mohamed sier at sykepengene og feriepengene er gått til å til å dekke begravelse for hans mor og reise og opphold for ham for å ordne med praktiske ting. Astri spør om han skjønner at han bryter sine plikter i Norge ved ikke å gjøre alt han kan for å unngå å søke sosialhjelp. Mohamed ser rolig på henne og sier at hans loyalitet først og fremst ligger til hans familie og til Somalia. Astrid

respekterer Mohamed for at han åpent står inne for sine egne valg og prioriteringer. Men det gjør at dilemmaene ikke så lett kan skjules. Hva slags hjelp skal familien få fremover, hvilke krav skal stilles, og hvilke konsekvenser skal gjennomføres hvis de brytes?

Fra konferansen Makt, menneskesyn og medborgerskap